ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 6 februari 2016

Curaçao blijft de mooiste voor wereldreiziger Elton Sint Jago

Pagina 4 & 5

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Reizende Elton Sint Jago terug 4 & 5

Literatuur 6 & 7

Partydrugs stagiairs 8 & 9

Marketing 10

Eten & drinken 11

Nalatenschap Suriname 12 & 13

Recht 14

Puzzels 15

CuraMix 16

Foto van de week.

Het jaarlijkse uitje naar Curaçao van Bob ter Haar uit Weert, leverde weer een groot aantal mooie foto's op. Zoals deze 'krab' die 'poseerde' bij Boka Ascension, oftewel 'Plasticbaai'.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marius Bremmer, Benjamin de Bruijn, Monique Casimiri, Brede Kristensen, Judice Ledeboer, Roangelo Lodewijks, Marcy Rozendal, Edsel Sambo, Marcel Truyens, May Voges, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Carnaval 2016

Al jaren schrijf ik rond carnaval mijn frustratie en verbazing van mij af door het carnaval tussen Nederland en Curaçao te vergelijken. Met jaloezie denk ik aan diegenen die daar zijn en blauwbekkend sta ik de enigszins beschamende optocht van het dorp te bekijken. Ik kan er niet te negatief over zijn, aangezien zoonlief helemaal losgaat en alles één groot feest vindt.

Monique Casimiri

Dit jaar kan ik uit eerste hand gaan ervaren of mijn herinneringen inderdaad zo mooi zijn als in mijn hoofd. Samen met mijn zus ben ik sinds jaren weer eens op Curaçao met carnaval. De aanleiding had niets met carnaval te maken. Mijn moeder bereikt een memorabele leeftijd en dat vonden wij toch echt een goede aanleiding om tussendoor naar haar toe te gaan. Dat carnaval in diezelfde periode valt is mooi meegenomen. De voorpret is geweldig. Ik krijg van vrienden de nieuwe tumba door via internet: kun je vast oefenen Mo. Ik doe mijn best. Hij swingt goed en het went snel. De nieuwe route wordt nog eens bekeken en er worden al afspraken gemaakt waar we met wie gaan staan. En hoe we er komen en wat we meenemen.
Ik verheug me erop om het niet koud te hebben. Ik verheug me op de kleurenpracht die aan ons voorbij zal trekken. Ik verheug me op de geuren en geluiden die bij me binnen komen. Maar het meest verheug ik me, denk ik, op het feit dat ik zelf niet verkleed hoef te gaan. Ik kan in mijn gewone kleren gaan kijken. Het koeienpak dat voor mij al jaren trouw dienst doet mag in de kast blijven liggen.
Ik was nog even bang hoe zoonlief zou reageren op mijn nieuws. Dat ik naar Curaçao zou gaan en hij niet mee zou mogen. Maar ik had me voor niets druk gemaakt. Het eerste wat hij zei was: oh geeft niet hoor, als papa maar met mij gaat carnavallen. Opgelost dus, ware het niet dat zijn vader niet van het carnaval is. Helaas zal hij er dit jaar aan moeten geloven. Er wordt al druk besproken wat wel of niet geschikt is om aan te trekken, want dat favoriete voetbalpakje is natuurlijk helemaal te gek, maar die blote benen zijn in februari toch wel koud. Het compromis van een legging is er nog niet door, dus het blijft nog even spannend wat er hier wordt aangetrokken.
De plek waar de optocht gekeken gaat worden was eigenlijk al bekend. Al jaren staan we op dezelfde plek. En toen hoorden we dat de route gewijzigd is. Hij komt nu langs het café waar grote broer werkt. Dat is al veel gezelliger. En werkelijk waar, het ene jaar dat ik er niet bij ben staat daar dus een verwarmde tribune. Een VERWARMDE tribune. Ik ben benieuwd of ik de column vanuit een ander gevoel geschreven zou hebben. We zullen het nooit weten.

Uitgelicht.

Kindercarnaval

790 kinderen liepen vorige week zondag mee in de optocht. Maandag zijn ze weer aan de beurt met hun afscheidsparade. Maar eerst morgen de Gran Marcha!

Foto's: **Edsel Sambo**

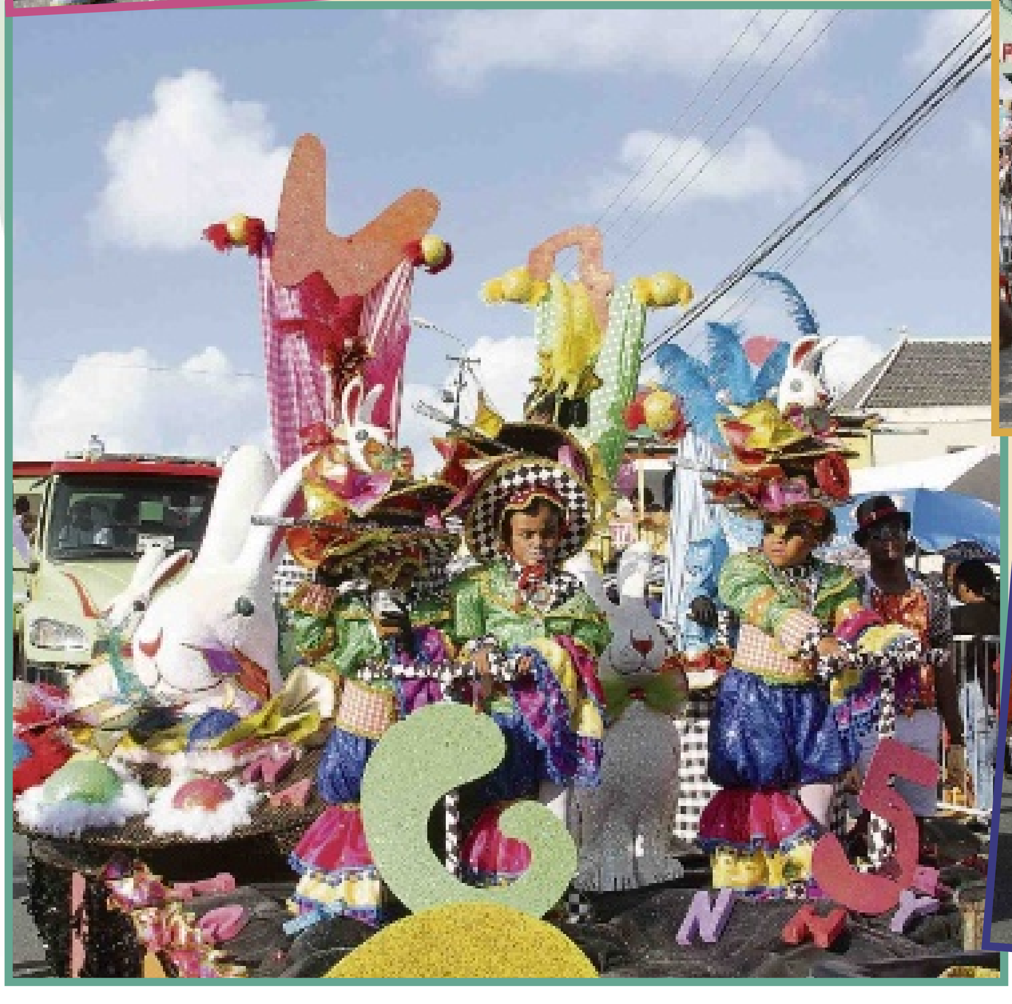

Reizende Elton Sint Jago

‘Het was een droom

Elton Sint Jago reisde de hele wereld rond en deed voor de Ñapa verslag van zijn avonturen. Nu is hij weer terug op Curaçao. De Ñapa zocht hem op.

Tekst: **Marcy Rozendal**
Foto’s: **Ken Wong**

Elton Sint Jago besloot drie jaar geleden om zijn leventje op Curaçao als aardrijkskundeleraar tijdelijk vaarwel te zeggen en de wijde wereld in te gaan. Een investering die hij rond de 50.000 gulden schat. Gedurende tweeënhalf jaar tijd reisde hij langs vijf continenten en 36 landen. En overal waar hij is geweest, liet hij een beetje kennis van Curaçao achter: zijn Curaçao T-shirts droeg hij vaak en dat trok tal van nieuwsgierige mensen. In december is Sint Jago weer teruggekeerd naar Curaçao. Hij begeleidt momenteel jongeren met het maken van hun huiswerk bij een naschoolse opvang en helpt een handje mee bij de Grotten van Hato.
Om een wereldreiziger als Sint Jago te kunnen zijn moet je nieuwsgierig zijn. “Mijn vader en ik keken sinds ik jong was in de atlas. Ik zag alle landen op de kaart en was nieuwsgierig naar hoe ze waren. Ik denk dat wat mij het meest aantrekt, de mensen zijn die je leert kennen.”
Hij noemt de ervaring ‘great’, maar is het eens met de stelling dat men een bepaald soort karakter moet hebben om veel en ver te willen reizen. “Veel mensen durven zo’n stap niet te nemen. Ze zijn bang om uit hun comfortzone te stappen. Bang om naar onbekende plekken te gaan. Bang om bestolen of ziek te worden.”
Zijn keuze uit bestemmingen werd onder andere door interesse, vriendschappen en het klimaat bepaald.
Sint Jago deed op verschillende gebieden kennis op, ook mensenkennis in bijvoorbeeld India. “Je hebt daar twee typen mensen: degenen die werkelijk geïnteresseerd waren in wat er op mijn shirt stond en waar ik vandaan kwam, en degenen die alleen deden alsof ze geïnteresseerd waren en mij vervolgens vroegen een kijkje te komen nemen in hun shop. Of ze waren een zogenaamde tourguide.”

Reizen

Levensbedreigende situaties heeft Sint Jago niet meegemaakt, maar hij vindt wel dat zo’n wereldreis je sterker maakt. “In India werd ik uitgerekend op de dag dat ik een treinreis moest maken die twaalf uur lang duurde, erg ziek. Ik moest overgeven en had daarna last van diaree. Daarbovenop kwam dat de trein vertraging had. Terwijl ik op het station wachtte had ik nog last van diaree. Het toilet daar is niets meer dan een gat in de grond waar je boven moet hurken om je behoefte te doen. Op die dag realiseerde ik me dat ik moest doorzetten. Ik dacht: als ik nu in elkaar zak, is er niemand die mij komt oprapen.”
Sint Jago reisde meestal alleen. Hij vond dat niet zo erg. “Wanneer je alleen reist ben je meer geneigd om met een onbekende te spreken. Zo maak je kennis met andere mensen. Daarnaast heb je de vrijheid om te doen wat je zelf wilt en hoef je geen afspraken te maken.”

weer terug op Curaçao die ik altijd had'

Bovendien denkt Sint Jago dat je in alle landen vrienden kunt maken, het verschilt per land en hoe lang je er bent. "In Europa bijvoorbeeld kom je door de hoeveelheid toerisme moeilijker in contact met de lokale mensen. Je heb dan een soort afstand van de bevolking."

Soms werd hij wel eenzaam en had hij behoefte om zijn familie te spreken, maar met de technologie van vandaag was dat niet moeilijk. Vooral met zijn zus en een goede vriend had hij veel contact. "Mijn ouders zijn wat ouderwets wat betreft technologie, ze hebben geen smartphone. Toch ben ik niet iemand die constant met mijn geliefden hoeft te skypen."

Sommige ervaringen zou hij wel graag met familieleden willen delen, bijvoorbeeld in Jeruzalem. Die zou hij graag met zijn zus willen delen. Hij denkt ook dat het verhaal van Jezus overeenkomt met wat er op het eiland wordt verteld. "Toen ik in Jeruzalem was, heb ik de kruistocht van Jezus gelopen. Tijdens de kruistocht is er een plek die Jezus heeft aangeraakt, bezoekers raken dat ook aan. Het is erg indrukwekkend. Mijn zus is gelovig, dus zij zou dat wel willen ervaren. Ik denk dat hoe meer gelovig je bent, hoe meer het met je doet."

Vergelijken

Sint Jago vergelijkt elk land waar hij komt met Curaçao. "Elk land is verschillend. Wij kunnen veel van de horecaservice in Japan leren. De service daar is zo goed, het is té goed", lacht hij. Op politiek gebied kan hij niet veel vergelijkingen trekken met Curaçao. "Je moet wat langer ergens verblijven en bijvoorbeeld een verkiezing meemaken om een oordeel over dat onderwerp te kunnen vormen. Daarnaast is dat onderwerp in sommige landen heel gevoelig. Mensen praten daar niet zo snel over, dus als buitenstaander kom je er vrij weinig over te weten."

Ook het gezinsleven is in sommige landen heel anders. "Mensen kunnen soms heel traditioneel en conservatief zijn. In India vroeg men me: ben je getrouwd? Je moet toch wel getrouwd zijn? Ik legde ze dan uit dat ik hier familieleden heb, met kinderen, die niet getrouwd zijn. Voor hen was dat ondenkbaar, ze vonden het heel raar."

Sint Jago denkt dat zulke gevallen op het eiland normaal zijn geworden, hoewel de traditie soms nog leeft. "Maar daar is het toch heel sterk en niet te vergelijken met Curaçao."

Een indrukwekkend land vond Sint Jago Zuid-Afrika. Daar is hij in het apartheidmuseum geweest. "Het doet wat met je. Het is confronterend. Ik bleef schudden met mijn hoofd: wat dachten ze dan? Hoewel het iets is wat al 'verleden tijd' is, blijft het vervelend om te zien. Het is iets in de geschiedenis dat niet had moeten gebeuren en je ziet de gevolgen ervan. Ik ben daar heel kort gebleven, maar je merkte het wel: een klein groepje verdient meer dan de helft van het inkomen. Er zijn mooie huizen maar ook veel sloppenwijken. Donkere mensen hebben veel minder toegang tot onderwijs. Ik let vaak op de kleine details, je ziet nog steeds de verdeeldheid tussen blanken en niet-blanken. Enkele Zuid-Afrikanen die ik ken, zeiden tegen mij dat ze 'nooit' met een donker persoon zouden kunnen trouwen. Hun grootouders zouden hun niet meer spreken." Sint Jago is het ermee eens dat Curaçao in dat opzicht heel anders is. "Maar je kunt het niet vergelijken, want daar stond het in de wet, bijvoorbeeld een wc voor whites en non-whites. Hier was er sprake van racisme."

Gerechten

Sint Jago noemt het eten in de diverse landen als een van de dingen die hem hebben aangetrokken. Volgens hem heeft hij zoveel geprobeerd, dat hij zich niet alles meer herinnert. Toch heeft hij niet alle culinaire specialiteiten die landen te bieden hebben geprobeerd. "In IJsland koken ze schapenhoofden, dat ging voor mij te ver." Hij heeft ook niets met ratten of honden als gerecht. In Ethiopië heeft hij injera (een pannenkoek, waar je met je hand een stuk afbreekt en er vlees of groente mee opschept) gegeten. "Ze eten dat elke dag, bij elk gerecht. Ik had daar geen probleem mee, hoewel het soms wat eentonig werd. Maar dat zijn ze gewend, ze kennen niet anders."

Sint Jago heeft ook aan andere eetgewoonten moeten wennen, bijvoorbeeld eten uit hetzelfde bord of met de handen eten. "Het is natuurlijk een groot verschil met Curaçao, maar ik heb me daar makkelijk aan kunnen aanpassen."

Naamsbekendheid

Sint Jago denkt dat het hem, door middel van het reizen met zijn T-shirt van Curaçao, is gelukt naamsbekendheid te creëren voor het eiland. Het is natuurlijk onmogelijk te meten hoeveel naamsbekendheid Curaçao dankzij hem heeft gekregen, maar hij geeft wel aan dat zijn shirts opvielen. "Het viel vooral op bij mensen die mij vaker zagen wanneer ik enkele dagen ergens verbleef. Ze zeiden dan: al je T-shirts zeggen hetzelfde. En dan kon ik een beetje uitleggen over het eiland."

Een vraag die hem vaak gesteld werd was: waar ligt Curaçao dan? "Veel mensen wisten niet van het bestaan van het eiland af. Weinig mensen zijn hier ooit geweest of kennen mensen die op Curaçao zijn geweest. In Nieuw-Zeeland ben ik wel wat oudere mensen tegengekomen die tijdens hun emigratie uit Engeland naar Nieuw-Zeeland hier een tussenstop hebben gemaakt."

Sint Jago probeerde ook een beetje van de Curaçaose cultuur achter te laten. "Sommige mensen die ik tegenkwam waren geïnteresseerd in Curaçao, ik liet ze muziek luisteren of filmpjes over Curaçao zien. Ze reageerden altijd enthousiast en dachten erover het eiland te bezoeken", zegt hij.

En nu…

Sint Jago wil voor het resterende deel van het schooljaar 2015-2016 een paar dagen in de week weer aan de slag als aardrijkskundeleraar. Hij denkt dat hij met de ervaring die hij heeft opgedaan veel kan bijdragen aan de lessen. "Als aardrijkskundeleraar praat ik over landen of plekken die ik al heb gezien. Ik heb foto's gemaakt van culturen en landschappen en heb eigen materiaal dat ik kan gebruiken tijdens de lessen. Daarnaast kan ik de jongeren ook motiveren om achter hun dromen aan te gaan. Als ze iets leuk vinden moeten ze er gewoon achteraan."

Verdere reizen sluit hij niet uit, maar Curaçao blijft voor hem de mooiste plek. "Onze muziek: de tambú en de tumba, ik had dat altijd bij me toen ik reisde en ik luisterde er ook naar", zegt hij. Ook Curaçao wil Sint Jago herontdekken. "Ik hoor van plekken achter Malpais waar je mooie wandelingen kunt maken. Het is een klein eiland, maar toch groot. En in het Papiaments zijn er uitspraken die je niet kunt vertalen. Ik vind dat geweldig. Ik denk dat wij het eiland beter kunnen promoten, vaak ziet men niet alles wat Curaçao te bieden heeft. We staan op de Werelderfgoedlijst van Unesco en je kunt hier bijvoorbeeld mooi snorkelen. We moeten veel meer gebruikmaken van het potentieel dat we hebben."

De komende tijd kunnen de de lezers van de Ñapa nog genieten van de avonturen die Elton Sint Jago op zijn reis meemaakte in de column 'Work&Travel met Elton'.

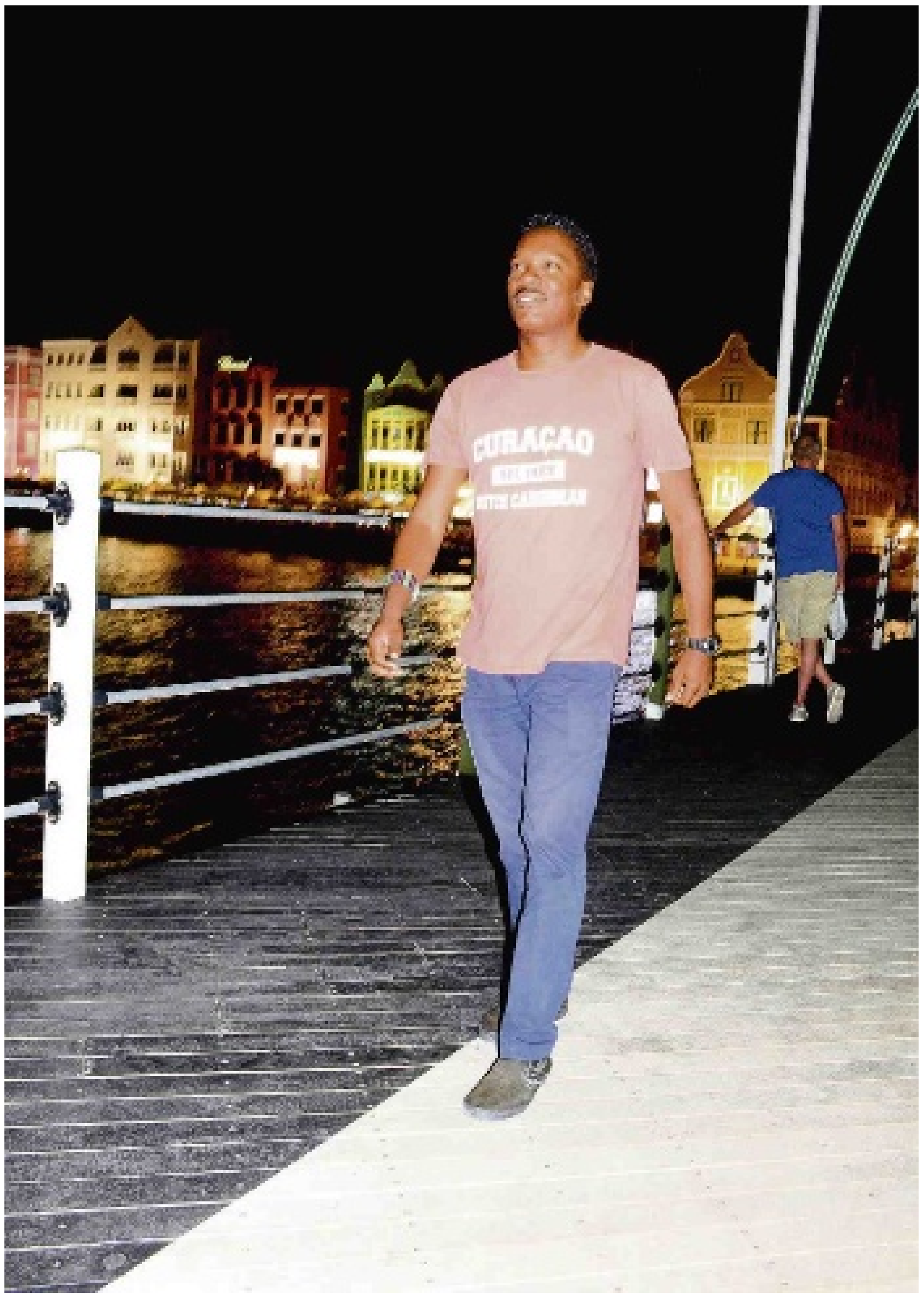

100 jaar Dada

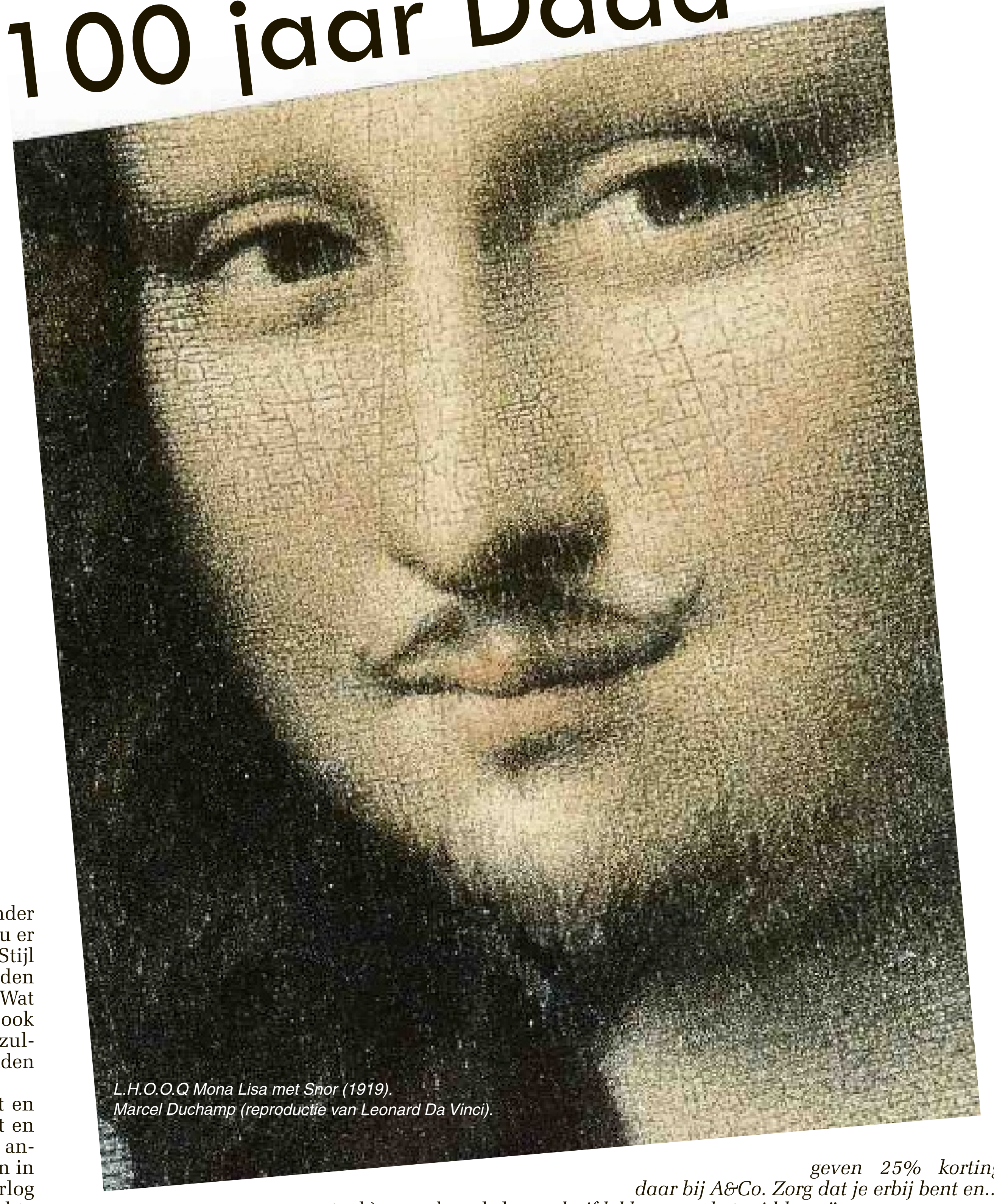

L.H.O.O.Q Mona Lisa met Snor (1919).
Marcel Duchamp (reproductie van Leonard Da Vinci).

Precies 100 jaar geleden werd Dada geboren in de Zwitserse stad Zürich. Uit Dada kwamen dadaïsten voort en uit dadaïsten kwam dadaïsme voort. Dat was slechts een kort leven beschoren, want in 1922 verklaarde de belangrijkste dadaïst, Tristan Tzara, tijdens een bijeenkomst in Weimar dat er geen beweging meer in de beweging zat en dat er dus gesproken kon worden van een zeker overlijden.

Tekst: **Brede Kristensen**

Dat was in een opzicht juist en in een ander opzicht onjuist. Want zonder Dada zou er geen surrealisme zijn geweest, was de Stijl niet geworden wat het werd, en zouden Cobra en magisch-realisme ondenkbaar zijn. Wat we tegenwoordig postmodernisme noemen is ook zoiets als een late manifestatie van Dada, al zullen de oorspronkelijke dadaïsten het niks gevonden hebben.
Vermoedelijk is er geen beweging in de kunst en literatuur geweest die minder begrepen wordt en desalniettemin invloedrijker werd dan welke andere beweging in de 20e eeuw dan ook. Midden in de destructieve chaos van de Eerste Wereldoorlog vonden diverse voor het oorlogsgeweld gevluchte artiesten elkaar in Zürich. Ze vonden elkaar in hun afkeer van de combinatie van macht, geweld, techniek, geld en roem. Ze besloten daarmee zo radicaal de draak te steken dat geen mens zich nog aan die combinatie zou willen wijden.
Ziedaar de inzet van het geruchtmakende 'Cabaret Voltaire' dat exact 100 jaar geleden op 5 februari in een kroeg in de Spiegelsteeg zijn eerste optreden had. Hugo Ball en Emmy Hennings waren op het idee gekomen van een spottend en aan de kaak stellend cabaret. Ze vonden een sympathiserende kroegbaas bereid zijn café ter beschikking te stellen voor het beoogde artistieke brandpunt.

Twee Roemenen waren er als de kippen bij, de schilder Marcel Janco en de dichter-denker Tristan Tzara. Plus de uit de Elzas afkomstige schilder en dichter Hans Arp en zijn vriendin en pianiste Sophie Täuber. Een week later voegde Richard Huelsenbeck uit Berlijn zich bij dit wel zeer aparte gezelschap. Ziedaar de dadaïsten van het eerste uur.
Ball en Huelsenbeck zochten naar een toepasselijke naam voor hun beweging. Bij toeval kwamen ze het woordje 'dada' tegen in een encyclopedie: hobbelpaard. Tzara vond het een prima vondst. In het Roemeens staat het dubbele ja, oftewel 'da-da', voor een sceptisch 'ja ja, dat zal wel' of voor een sterke beaming. Beaming van wat? Van het leven. Kortom, een mooie contradictie van betekenis.
Tristan Tzara (pseudoniem van Samuel Rosenstock) zou al snel de belangrijkste exponent van Dada worden. Hij schreef zeven Dada-manifesten en maakte naam als experimenteel dichter. In een van die provocerende en contradictoire manifesten lezen we:
"De ver-van-mijn-bed-houding, de preoccupatie met eigen zaakjes, beseffend dat respect voor medemensen respectvol is, wetend hoe voor jezelf op te komen, luisterend naar tot volkslied verheven deuntjes, kopend in winkels met troep, luisterend naar door de ether schallende gedeformeerde fuga's van Bach, volgend tenslotte de hel verlichte reclameborden richting bordeel...Actieve eenvoud...kunst als rustgevende en geruststellende privézaak...Kunstenaar en dichter genietend van het gif van de massa, gecondenseerd in kunsthandeltjes...Kunst, slap, smakeloos vlees, zichzelf eindeloos herhalend met hulp van typografische microben...Infiltratie van dit soort kunst is als week geworden diarree. Deze kunst stimuleren staat gelijk met het consumeren ervan... Ben ik iets vergeten?...
Hmm, ja, de ventilator van kille voorbeelden die dient als fragiele slang van de processie, en ik smaakte nooit het voorrecht u te leren kennen, my dear, het oor zal zichzelf uit de envelop halen zoals een duikuitrusting en de producten van A&Co, kauwgom bijvoorbeeld...Dada introduceert een nieuw gezichtspunt, jullie zitten aan tafeltjes, schuiven een beetje naar links, een beetje naar rechts, vinden dat de D moet worden verboden en de A geconsumeerd. Poets je tanden met A, koop je kleren bij A&Co. Ze geven 25% korting daar bij A&Co. Zorg dat je erbij bent en... schuif lekker naar het midden..."
Zo ongeveer is de teneur van de zeven manifesten. Afgewisseld met tekeningen en vetgedrukte uitspraken als: *"hypertrofische en hypergeësthetiseerde schilders gehypnotiseerd door de hyacinten van de muezzins van hypocritische verschijningen."*

Dada stak de draak met eigentijdse kunstvormen waarvan de enige zin en betekenis de instandhouding van een compleet vertechniseerde wereld zou zijn, zoethoudertjes om kijkers, lezers en luisteraars in een dodelijke slaap te wiegen, opdat de vernietiging zich ongestoord zou kunnen voltrekken.
De Eerste Wereldoorlog, manifestatie van machteloosheid van een door techniek en kapitaal geperverteerde mensensoort, was in volle gang. Kunst zou een spiegel moeten voorhouden, om het geperverteerde bestaan zichtbaar te maken. Een shockbehandeling om een totaal nieuw leefpatroon op te roepen. De dadaïsten hadden het goed in de gaten: buiten het technische systeem kan geen sprake meer zijn van zinvolheid. Techniek en kapitaal zijn zelf 'zingevend' geworden. Samen creëren ze een onwerkelijke wereld.

Hans Arp schreef: "Walgend van de slachtpartijen in de oorlog, wijdden we ons in Zürich aan een alternatief, terwijl de kanonnen bulderden, zongen en dichtten we, maakten we collages en zochten we naar kunst gebaseerd op essenties, om een nieuwe orde te creëren."

Dada

En Tzara: “We verkondigden ons afgrijzen voor de oorlog die niet onze oorlog was…Dada ontsprong uit een urgente morele nood, uit een onverbiddelijk verlangen naar een morele zuiverheid, uit een diep gevoel dat de menselijke geest zijn heerschappij moest laten gelden over al die noties die hun inhoud hadden verloren…eer, moraliteit, familie, kunst, religie, vrijheid, broederschap…waarvan alleen nog maar een skelet was overgebleven.”

‘Is overgebleven’, zouden we moeten zeggen, want staan we er nu, 100 jaar later, beter voor dan toen? Dada scheurde het keurslijf van tradities in kunst en literatuur los, maar faalde in haar streven om de maatschappij uit de ban van techniek en kapitaal te bevrijden.

Dada vond navolging in Berlijn en Parijs. In Berlijn kreeg Dada een linkspolitieke lading, die geen lang leven was beschoren. In Parijs gebeurde iets anders. Hier ontwikkelde Dada zich tot een nieuwe stroming in de kunst op instigatie van André Breton die goed kon organiseren en gecharmeerd was van de surrealistische ideeën van Guillaume Apollinaire.

Van die surrealistische koerswijziging moest Tzara weinig hebben. Er stond hem een radicale verandering van maatschappij en cultuur voor ogen, niet een nieuwe kunststroming waarmee gemakkelijk geld verdiend kon worden. Schilders als Dalí en Magritte dachten daarover gans anders. Breton verweet Tzara in herhaling te vallen en vooruitgang tegen te werken.

Tzara zag stromingen als surrealisme en magisch-realisme als stabilisatoren van het bestaande. Het idee van kunst als opdracht voor een ‘avant-garde’, een term ooit geopperd door Saint-Simon, apostel van de vooruitgang door technologie, moest in zijn ogen worden omgedraaid. Avant-garde voor een niet door techniek en kapitaal beheerste wereld. Tzara schreef indrukwekkende gedichten die helaas nog op serieuze waardering wachten.

Ondertussen had Dada zich aardig genesteld in Nederland, maar daarover een volgende keer. Was Dada uniek? In één opzicht zeker. De dadaïsten meenden dat authentieke kunst en literatuur de technicistisch-kapitalistische samenleving, afstevenend op destructie van mens en natuur, een provocerende spiegel moest voorhouden. Een speelse, vanuit het onder- of bovenbewustzijn komende, niet-commerciële creativiteit moest ruimte krijgen. Daarin waren ze niet helemaal uniek. Soortgelijke gedachten hingen op verschillende plaatsen in de lucht.

Aan de overzijde van de Atlantische Oceaan waren Marcel Duchamp en Francis Picabia druk bezig anti-art in Amerika te promoten. Vaak worden zij als voorlopers van Dada gezien, protodadaïsten, maar hen stond vooral een omvorming van kunst voor ogen. Bij Dada ging het echter om een essentiele omvorming van de samenleving.

Dat ‘essentieel’ moet goed worden verstaan. Omdat in de ogen van de oorspronkelijke dadaïsten het vooral de ijzeren wetten van techniek en kapitaal waren die ons in hun greep hielden, richtten zij hun pijlen vooral daarop. En dus moesten ze weinig hebben van het Italiaanse futurisme van Filippo Marinetti dat gefascineerd was door snelle auto’s en motoren en ongegeneerd de oorlog verheerlijkte als een ultieme vorm van ‘sociale hygiëne’.

Het kubisme als voorloper ervan was in de ogen van Dada ook niet zo koosjer (zie verklaring Tzara, voorlaatste nummer Mécano, 1923). Hoe anders van aard was het Russische futurisme. Dat vertoonde wel overeenkomsten met Dada.

Centrale figuur was Velimir Chlebnikov (1885-1922), de dichter van ‘zaym’ of ‘zaum’, samenvoegsel van de Russische woorden ‘za’ en ‘ym’, letterlijk vertaald ‘trans-geest’ of ‘buiten-rede’. Erkenning dat er buiten onze geest een universum bestaat dat met hulp van poëzie, kunst en muziek verkend kan worden.

De dichter Majakovski typeerde hem als ‘een Columbus, ontdekker van het nieuwe continent za-ym’. Chlebnikov, waardig opvolger van Arthur Rimbaud (een authentieke proto-dadaïst!), wilde dat buitengebied niet slechts verkennen, maar ook gebruiken voor het scheppen van een nieuwe wereld waar religieuze, culturele en nationalistische tradities hun beklemmend verderfelijke rol niet meer zouden spelen. Een ‘dadaïst avant-la-lettre’ dus. Een groep futuristische geestverwanten richtte in 1916 (mooi geval van synchroniciteit), in Petersburg ‘het internationale genootschap van 317 wijze mannen’ op, voor een vreedzaam en creatief wereldbestuur. Chlebnikov, de man die zelden iets zei en altijd in gedachten verzonken was, werd gekozen tot president van deze club voor alternatief wereldbestuur.

Chlebnikov die een lot als zwervend dichter en gedwongen soldaat beschoren was, liet aan het einde van zijn korte leven het wonderlijke werk Zangezi na (1922, Nederlandse vertaling, Amsterdam, 2013), een bundeling van filosofische en poëtische gedachten. De ziener Zangezi kijkt naar de ons vertrouwde wereld vanuit de sfeer van za-ym.

Laten we niet jammeren om het tragische feit dat, vanwege het geweld van oorlog en ideologie, er nooit een dialoog kwam tussen za-ym en Dada, tussen Chlebnikov en Tzara. Beter is alsnog acht te slaan op beide bewegingen, hun verwantschap en hun relevantie voor vandaag.

De soms absurde provocaties zijn ineffectief gebleken, maar de technologische programma’s voor de verbetering van de wereld hebben geen paradijs gebracht. Dus? Hard aan de slag met ‘lampisteries’, luidt Tzara’s advies. Een lampisterie is een opslagplaats voor lampen voor mijnwerkers om hun weg in de diepe duistere mijn te vinden. In een van zijn later geschreven ‘lampisteries’ beveelt Tzara aan, alle duisternis ten spijt, toch ‘te leren kijken!’. Kijken om de weg naar boven te vinden, naar het heldere zonlicht.

Deze serie over dadaïsme zal worden vervolgd met stukjes over Hans Arp, André Breton en Alberto Giacometti, allen vijftig jaar geleden overleden, en over dadaïsme in Nederland.

De fragmenten (vert BK) zijn genomen uit: T. Tzara, Le surréalisme et l’aprèsguerre, Paris, 1947; en Sept Manifestes Dada, Lampisteries, Paris, 1963. En: H. Arp, Unsern Täglichen Traum, Erinnerungen, Dichtungen und Betrachtungen aus den Jahren 1914-1954, Zürich 1955.

Verdere literatuur: Carla Gottlieb, Beyond Modern Art, 1976; Jacques Ellul, L’Empire du non-sens, 1980; Richard Sheppard, Modernism, Dada, Postmodernism, 2000.

Letra

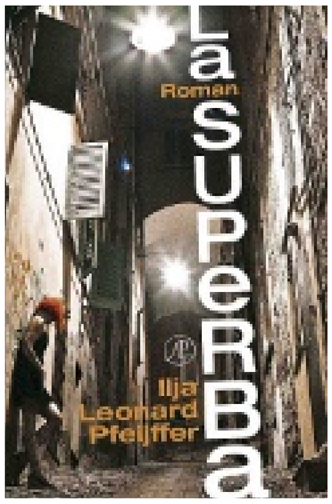

Ilja Leonard Pfeijffer

De voor het Nederlandse taalgebied belangrijke VSB-poëzieprijs voor de beste poeziebundel van het afgelopen jaar ging vorige week naar Ilja Leonard Pfeijffer voor zijn opmerkelijke bundel Idyllen.

De jury oordeelde dat de bundel ‘zingt, knarst, fabuleert, droomt’ en uit zijn voegen barst ‘van een nauwelijks te remmen dichterlijke droom’.

Het is een eigenzinnige vorm van poëzie die zich niet aan tradities stoort. Pfeijffer gaat gewoon spontaan zijn eigen weg, of beter hij slaat zorgeloos vele grote en kleine weggetjes in met een open oog voor wat hem als verrassing te wachten staat omtrent vandaag en gister en dan vooral omtrent hemzelf. Want alles en iedereen praat met ons. Ook het verleden en ook ons eigen verleden dat ons soms ongenadig op de vingers tikt.

Maar hij spreekt erover met een heerlijke paradoxale ironie: ‘Ik heb het zelf in het verleden fout gedaan /ontwortelaartje dat ik mij daar was. De waan / dat ik de toch al losse schroeven nog meer moest / ontregelen en hoopjes zekerheden woest / moest ondergraven, heeft de zaak geen goed gedaan.’

Dan weer laat hij zich meenemen naar al die plekken waar projectontwikkelaars meenden wegen en gebieden te moeten ‘open leggen’, open om te ontwikkelen, te gaan, te bezoeken, om er met hulp van kiekjes en verhaaltjes een dun laagje herinnering mee aan te leggen: “…Ontgonnen gebieden maak ik onontgonnen. Verre landen / zie ik verlaten worden op hun blanke stranden / door reizigers die kruizen uit de aarde trekken / en op galjoenen achterwaarts voorgoed vertrekken, / gezogen door de wind, gebrand om te vergeten,/ waardoor de wereld groeit met almaar minder weten…”.

In een interview (“Boeken, boeken, boeken’, 28-1-2015) werd hem gevraagd of hij op zoek was naar nieuwe woorden: ‘Ik raap de taal op zoals ik haar vind, achtergelaten in verlaten cafés, bezoedeld, verkreukeld, besmeurd, en ik probeer hem opnieuw te laten stralen door woorden in een nieuwe context te plaatsen. Ieder woord is goed genoeg en, als ik niet tevreden ben met het bestaande arsenaal, verzin ik desnoods neologismen die wel uitdrukken wat ik wil’. Of hij zich soms stoort aan de taal die hij vindt? ‘Ja. Lelijke taal kan mij heel diep irriteren. Zoals politici praten! Laagopgeleide Schilderswijkers spreken het plat-Haags waarmee ze zijn opgegroeid. Daar kun je op een bepaalde manier zelfs ontroerd van raken. Maar hoogopgeleide politici die expres lelijk praten omdat ze denken dat het bij hun vak hoort, dat kan ik niet uitstaan.’ We horen verder dat hij de tal met hulp van poëzie haar oorspronkelijke glans hoopt terug te geven.

Pfeijffer (1968) is behalve dichter ook schrijver van romans. Met de roman La Superba uit 2013 kreeg hij veel bekendheid, plus de Libris Literatuurprijs. Van beroep is hij classicus. Vandaar wellicht die hunkering naar het ‘oorspronkelijke’ en meer glansrijke verleden van vooral de klassieke oudheid.

Idyllen is als een tocht door de waan van de wereld: ‘Er is geen leven dan te leven in de waan. / Geen mens heeft waarheid in een afgesloten la. / Men leeft als vergelijking de verhalen na.’

Campagne OM tegen gebruik XTC en cocaïne onder stagiairs

Stagelopen op Curaçao: zon, zee en drugs

Het Openbaar Ministerie heeft vorige week een campagne gelanceerd om het gebruik van partydrugs als xtc en cocaïne te temperen. Uit onderzoek van het OM bleek namelijk dat van de gemiddeld 1200 studenten en stagiairs die jaarlijks naar het eiland komen, 40 procent xtc gebruikt op feesten (1 tot 2 keer per week) en van die groep weer 40 procent ook cocaïne. Journalistiekstudent Benjamin de Bruijn verbleef de afgelopen maanden in een huis vol stagiairs en kon niet om het fenomeen heen.

Tekst: **Benjamin de Bruijn** Foto's: **OM** en **Shutterstock**

Er valt een warme deken over me heen als ik via de aankomsthal op Hato Airport naar buiten loop. Mijn avontuur op Curaçao is begonnen. Een uur later leidt de huisbaas me rond op de plek waar ik de komende maanden zal wonen. Ondertussen schud ik links en rechts wat handen van nieuwe huisgenoten. Eén van hen vraagt of ik meega op stap vanavond. "Natuurlijk!", antwoord ik gretig. Met wat muziek op de achtergrond en een biertje in de hand is het toch wat soepeler kennismaken.

Na wat gezelligheid bij Cabana Beach, ben ik toch blij als ik rond twee uur in de nacht (het is intussen acht uur 's ochtends in Nederland) een lift krijg aangeboden. Mijn kersverse huisgenoten opperen om 'nog even langs de Oranjestraat te gaan'. Eenmaal aangekomen gaan de lichten uit en het raampje open. Verderop staat een groepje mannen, één van hen komt naar de auto gelopen. "20 gulden wit", zegt het meisje op de bijrijderstoel zonder enige aarzeling. De man neemt het geld aan en komt terug met kleine zakjes wit poeder. Ik pak één zakje op en denk: 'Dit is de eerste keer dat ik cocaïne in mijn handen heb!' Welkom op Curaçao!

De poster van het OM die opgehangen zal worden in de horeca, op scholen en bij andere instanties die dat willen.

Uit onderzoek van het Openbaar Ministerie naar het gebruik van partydrugs als cocaïne en xtc dat vorig jaar werd gepubliceerd, blijkt dat de stagiairs vaak op Curaçao voor het eerst met deze drugs in aanraking komen.

'Verkouden?'

Onder de Nederlandse stagiairs op Curaçao is cokegebruik niet bepaald een geheim. Iedereen weet dat je in de Oranjestraat zonder problemen wat grammetjes wit goud kunt halen. Bovendien staan er bij de wc's van uitgaansgelegenheden genoeg jongens die, als je ze iets te lang aankijkt, vragen 'of je verkouden bent?', ondersteund met het ophalen van de neus en een korte aanraking van het reukorgaan.

Sociale acceptatie

"Heel veel studenten doen het of hebben het een keer gedaan, waardoor er een soort sociale acceptatie ontstaat", vertelt een jongen die zelf af en toe een lijntje 'sos' nam toen hij recentelijk op Curaçao stage liep. "Het is goedkoop en de kwaliteit is goed. En als je het een keer gedaan hebt, dan is drempel om het nog een keer te doen niet zo hoog", zegt de oud-stagiair die liever niet met zijn naam in de krant komt.

Spotgoedkoop

Cocaïne is op Curaçao voor Nederlandse studenten inderdaad spotgoedkoop. In Nederland ligt de prijs van een gram coke omgerekend tussen de 100 en 120 gulden. Op Curaçao betaal je ongeveer 20 gulden voor een gram, de prijs die je in een van de populaire uitgaansgeleden voor drie biertjes kwijt bent. Een paar lijntjes cocaïne is dus een aanzienlijk 'betere' investering als je een avond stevig onder invloed van genotmiddelen wilt doorbrengen.

En dat is precies wat een behoorlijk deel van de Nederlandse stagiairs doet, volgens het OM. Er is wat onduidelijkheid over de cijfers van het aantal drugsgebruikers in Nederland. Onder bepaalde groepen (jongeren) in bepaalde steden (Amsterdam) zou wel 60 procent eens een pilletje hebben gebruikt. Het landelijk gemiddelde voor mensen van 20 tot 24 jaar ligt hooguit rond de 15 procent volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De 40 procent XTC-gebruik waarmee het OM is gekomen na zijn onderzoek, ligt dus een stuk hoger. Mijns inziens heeft dat alles te maken met het paradijselijke gevoel dat stagiairs op Curaçao hebben. Ze zijn in Nederland al gewend om af en toe xtc te gebruiken op een feest. Vervolgens komen ze in een zonovergoten oord, ver van huis en sociale controle, waar ze gemiddeld vier keer per week op stap gaan.

De enige populatie waarvan ik vast heb kunnen stellen of en hoe vaak ze cocaïne gebruiken, is de groep waarmee ik in één huis heb gewoond. Daar waren ongeveer 35 studenten. Mijn conclusie is dat 40 procent een aardig betrouwbaar beeld schetst.

In het begin was ik, ondanks mijn belevenis in de Oranjestraat op de eerste avond, onwetend. Het viel me niet op als iemand onder invloed van cocaïne naar een feestje ging. De zelfverzekerdheid, het overdreven stoere gedrag en de overactieve dansbewegingen zijn echter niet te missen als je ze eenmaal gezien hebt. Het lijkt heerlijk om een paar maanden op die manier los te gaan, maar ik ben bang dat veel stagiairs de risico's niet zien.

Mijn anonieme bron vertelt bijvoorbeeld dat het gebruik snel toenam tijdens zijn periode op Curaçao. "In het begin gebruikten we een zakje van een halve gram met drie personen. Dat werd later twee zakjes per persoon."

Die zakjes moeten gehaald worden bij mensen die actief zijn in het criminele circuit – en natuurlijk brengt dat risico's met zich mee. Bezit zelf is ook strafbaar, zoals het OM op posters kenbaar maakt, een campagne die vorige week begon. 'A night 2 remember; Het feest waar je spijt van krijgt', luidt de tekst van de poster waarop staat welke straffen er op (kleinschalig) drugsbezit en doorverkopen staan.

Het zal ongetwijfeld voorkomen dat studenten verslaafd terugkeren naar Nederland. "Ik heb er nu geen behoefte aan, maar misschien is dat anders als ik naar een feest ga", stelt de anonieme oud-stagiair.

Intussen ben ik ook terug in Nederland. Het is me in de afgelopen maand meerdere keren gevraagd: "Heb je coke gebruikt daar?" Nee, ik hoor bij de (krappe) meerderheid die het bij een biertje houdt. Maar blijkbaar heerst er ook in Nederland een bepaald beeld over stagiairs op Curaçao. Een beeld dat, helaas, niet onterecht is.

'De een kan na een half jaar makkelijk stoppen, de ander kan niet meer zonder'

Het Openbaar Ministerie op Curaçao is met de campagne tegen drugsgebruik onder stagiairs begonnen nadat uit onderzoek bleek dat veel stagiairs XTC en cocaïne gebruiken. Het OM is ook geconfronteerd met de soms ernstige gevolgen daarvan. "Momenteel zijn er twee gevallen in onderzoek van jonge mensen die mogelijk zijn verdronken onder invloed van drugs", aldus OM-woordvoerder Norman Serphos.

Tekst: **Linda van Eekeres**

De campagne is tweeledig volgens Serphos: "Erop wijzen dat het slecht is voor de gezondheid en gevaarlijk: blijf ervan af. Verder denken veel stagiairs dat hier dezelfde wetgeving is als in Nederland en weten ze niet dat het strafbaar is." De campagne bestaat uit posters en flyers gericht op stagiairs, lezingen op scholen voor lokale leerlingen, en verder interviews in de media.

De poster is alleen gericht op strafvervolging. Iets waarvan Floor van Bakkum als Teammanager Preventie van Jellinek, een van de grootste instellingen voor verslavingszorg in Nederland, niet gecharmeerd is. "Met repressieve campagnes moet je heel voorzichtig zijn. Je loopt kans dat als je het strafbare zo benadrukt, iemand die in de problemen raakt en ziek wordt minder snel hulp gaat zoeken." Het zou volgens haar goed zijn om te vermelden dat je altijd bij de hulpverlening terecht kunt. Serphos is daar desgevraagd stellig over: "Wij zijn geen Jellinek, wij zijn het OM, wij wijzen op strafbare feiten." Hij geeft aan dat er bij andere aspecten misschien een grotere rol is weggelegd voor andere instellingen, zoals verslavingsstichting FMA. In interviews met de media probeert Serphos wel altijd ook het gezondheidsaspect te benadrukken.

Van Bakkum heeft navraag gedaan bij de hulpverleners van Jellinek en er zijn geen gevallen bekend van mensen die als stagiair aan cocaïne verslaafd zijn geraakt. Cocaïne is in Nederland vele malen duurder dan op Curaçao. Het kost daar 50 euro (circa 100 gulden) per gram, weet de Teammanager Preventie van Jellinek, maar er is 'ook in Nederland niet heel moeilijk aan te komen'. Waar XTC vrijwel niet verslavend is – "als je het veel of vaak gebruikt, werkt het gewoon niet meer" – ligt bij cokegebruik een verslaving op de loer, vooral als je het wekelijks doet. Maar het hangt ook van de persoon af. "De een kan een half jaar heel veel gebruiken en dan stoppen en er nooit meer aan denken, en de ander kan niet meer zonder."

Vaak speelt alcohol ook een rol. "90 procent van de cokegebruikers drinkt er altijd alcohol bij. Het is schadelijker voor het lichaam en de hersenen vinden de combinatie lekker. Als je wilt stoppen met coke, maar je drinkt wel, dan ga je vaak toch weer gebruiken. Je moet dan met allebei stoppen."

Risico's van XTC en cocaïne

Uit de voorbeelden van de OM-woordvoerder blijkt dat je onder invloed van verdovende middelen soms dingen doet die je normaal niet zou doen en die gevaarlijk zijn. Of je kunt situaties niet goed inschatten. Ook zijn er verschillende gezondheidsrisico's. "Cocaïne is heel zwaar voor de hart- en bloedvaten, die krijgen een opdonder", aldus Van Bakkum. "Als je ook maar iets van hartproblemen hebt, is het risicovol. Je ziet vrij jonge mensen met hartritmestoornissen. In de warmte is de belasting extra hoog."

'Water drinken, maar niet teveel'

Volgens het onderzoek van het OM is XTC de partydrug die het meest wordt gebruikt, hoewel duurder dan in Nederland, waar je 3 tot 5 euro betaalt voor een pil. Hoewel XTC dus vrijwel niet verslavend is, is het gebruik niet zonder risico's. Je lichaamstemperatuur stijgt en in ons klimaat is dat extra gevaarlijk. Van Bakkum: "Ga niet als een gek staan dansen, want de lichaamstemperatuur stijgt sowieso al. Je moet ook water drinken, maar niet meer dan twee glazen per uur. Soms nemen mensen de boodschap van water drinken iets te letterlijk en drinken ze heel veel water. Door XTC hou je juist water vast en heb je kans op hersenoedeem, je hersenen zwellen dan op als een spons." Het beste is volgens haar om iets zouts te eten. "Chips, een soepje, een zout dropje, maar dat is voor mensen die XTC hebben gebruikt heel moeilijk, want het hongergevoel is weg."

Mensen die extra gevoelig zijn voor de stoffen die in een pil zitten lopen een groot risico, en je kunt van de buitenkant niet zien wat er precies in een pil zit. Het komt voor dat mensen oververhit raken of leverfalen krijgen. De kans daarop is klein, 1 op de 100.000, maar de risico's nemen toe, waarschuwt Van Bakkum. "In Europa zien we een steeds hoger MDMA-gehalte in pillen."

Hersenschade door XTC

De lange termijn-gevolgen van XTC hangen af van de frequentie van het gebruik. "Bij vier keer per jaar zijn die bijvoorbeeld beperkt, maar als je elk weekend gebruikt loop je kans op hersenschade. Je merkt er zelf niet heel veel van dat je bijvoorbeeld moeite hebt om een telefoonnummer te onthouden." Uit testen blijkt dat je normaal gemiddeld dertien woorden kan onthouden en mensen die vaak XTC-gebruiken elf woorden, aldus Van Bakkum. Uit het OM-onderzoek bleek dat de stagiairs die XTC gebruikten dat gemiddeld 1 tot 2 keer per week deden.

Meer informatie over drugs en drugsverslaving is te vinden op www.jellinek.nl

Geloof in de waarheid

We troffen de keurige Nederlandse mevrouw en haar vriendin in een drukke horecagelegenheid. Een jaar of veertig, keurige kapsels, idem jurkjes. De aanleiding om dat mij te vertellen weet ik niet precies – of het moet hun eigen opwinding geweest zijn – maar de dames waren naar Campo geweest en dat moest iedereen horen.

Tekst: **Marcel Truyens**

Daar schrik ik niet van, voor veel Nederlandse toeristen is Campo een vast onderdeel op het lijstje ‘attracties die je gezien moet hebben’, zoals de Amsterdamse Wallen dat zijn voor de spreekwoordelijke dronken Engelsman en dinsdagavond is tenslotte vrouwenavond.
Aan de andere kant was ik benieuwd wat deze twee keurige provinciale dames naar Campo had gedreven. Ze wekten bij mij niet de indruk actief te hebben geparticipeerd. Sterker nog, om de Amsterdamse variant maar eens te gebruiken, het leek er niet op dat ze de Wallen met enige regelmaat bezochten.
Al snel bleek dat ik met een historica te maken had. Een historica die onderzoek deed naar Campo. Behulpzaam als ik ben, gaf ik haar tips en adviezen en namen van mensen die haar verder konden helpen met haar ongetwijfeld boeiende onderzoek. Maar dat bleek niet nodig. Ze wist alles al. Ook al was het haar eerste bezoek aan Curaçao. Het werd nog vreemder toen na enige tijd bleek dat ook de conclusie van haar onderzoek er al was. Uit het Nationaal Archief had ze alle informatie opgevist die haar conclusie onderbouwde en het bezoek aan Campo bleek een formaliteit geweest te zijn en – zo kan ik mij voorstellen – een foto van een polsbandje geeft extra gewicht aan de onweerlegbare waarheid die ze ongetwijfeld uit haar tekstverwerker zou laten rollen. Mooi, mooi, mooi.
Mevrouw heeft haar proefschrift over een boeiend onderwerp dat zeker nog breed besproken zal worden in de pers, ‘De Wereld Draait Door’ behoort tot de mogelijkheden waarmee de Nederlandse media er een nieuwe deskundoloog bij hebben.
Een vergelijkbaar verschijnsel zien we regelmatig in het marketingvak. De grootste marketinggoeroe aller tijden, professor Philip Kotler, aka de Marketing Messias, de Freud van het marketingvak, de zoon van god van de marketingtheorie werd enige tijd geleden ordinair ontmaskerd toen bleek dat een groot deel van zijn theorieën slechts zijn eigen hersenspinsels waren die nooit in de praktijk onderzocht of getoetst zijn. Nader beschouwd zijn ook een groot aantal van zijn ideeën en theorieën door hem overgenomen van anderen, door hem omarmd en in een andere context geplaatst.
Zo werden de beroemde vier P’s niet door Kotler maar begin jaren zestig bedacht door de Amerikaan Jerome McCarthy. Toch zijn de meer dan veertig boeken die hij heeft geschreven – net als dieet- en zelfhulpboeken – nog steeds niet aan te slepen en worden studenten van Cambridge tot Nyenrode Business Universiteit aan de hand van zijn theorieën opgeleid. De inmiddels 75-jarige professor is nog steeds verbonden aan de Northwestern University Kellogg Graduate School of Management in Chicago als Professor International Marketing, reist regelmatig de wereld over voor lezingen en interviews en van het boekjes verkopen zal hij ongetwijfeld een bijzonder comfortabel leven kunnen leiden.
Allemaal niet heel ernstig zolang mensen in de praktijk maar niet klakkeloos overnemen wat de deskundologen, goeroes en afgoden ons te melden hebben. Theorieën zijn handig om structuur in het denken te brengen, maar waar het echt om gaat zijn diepgaande inzichten en visies.
Dan komt er een ander soort waarzegger tevoorschijn. De trendwatcher. Trendwatchers beweren de toekomst te kunnen voorspellen. En niet zo’n beetje ook. Met veel aplomb voorspellen ze u dat de wereld er binnen nu en twaalf maanden met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zus en zo uit zal zien. Met wollige taal en denderende presentaties laten ze u weten dat het nu echt vijf voor twaalf is en na afloop van het seminar gaat u met een lijvig boekwerk van enkele honderden dollars onder de arm weer naar huis.
En natuurlijk weet u diep vanbinnen dat van hetgeen u is verteld misschien maar de helft waar is. En dat is waarschijnlijk het deel dat u zelf ook al had waargenomen. En natuurlijk blijkt het in de praktijk erg lastig om vandaag aan iets te beginnen dat op basis van een ronkende verhalen vertellende trendwatcher misschien over drie jaar wel eens zijn beslag zou kunnen krijgen. En ook hier geldt dat het u en uw onderneming niet direct hoeft te schaden. Nee, mooier nog, het kan u inspireren, zolang u het allemaal maar met een korreltje zout neemt.
Ons vak bestaat voor 75 procent uit gezond boerenverstand, inzicht en ervaring. Die laatste 25 procent heeft te maken met kennis en feiten. Over het algemeen informatie die iets zegt over het verleden of, op zijn best, de huidige stand van zaken. Die informatie kan een voorspellend karakter hebben en u helpen sturen. Vertrouw daarom op uw eigen waarneming en laat die desnoods toetsen door kleine snelle onderzoekjes. Maar maak daarin niet de fout uw eigen waarheid te willen bevestigen want dat kan in zo’n geval – in tegenstelling tot de noeste arbeid van de historica – wel heel gevaarlijk zijn.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Food for thought.

Okra: hoge voedingswaarde en goedkoop

Okra is goedkoop, het hele jaar door te verkrijgen en heeft een zeer hoge voedingswaarde. Het is dus zeker geen slecht idee om okra vaker te serveren. Niet alleen als onze eigen 'yambo', maar ook op zijn Dominicaans. Zoals het recept voor u in deze editie.

Tekst: **Miriam de Windt**

Okra in de Dominicaanse cuisine komt van Afrikaanse invloeden. De Dominicaanse keuken bestaat namelijk uit een combinatie van Spaanse, Indiaanse én Afrikaanse invloeden.
Aangezien Sto. Domingo een Spaanse kolonie was, is er veel van Spanje achtergebleven. Zeker voor wat betreft gerechten, evenals Afrikaanse en Indiaanse Taíno gerechten.
Men gebruikt vlees, zeevruchten, granen (voornamelijk rijst, maïs en tarwe), bonen, aardvruchten (zoals yucca en aardappelen), tayota of chayote, bakbanaan, verschillende groentesoorten, zuivel en fruit. Er is een grote variatie aan verse producten, maar er worden voornamelijk koolhydraatrijke- en vleesgerechten gegeten. Men consumeert minder zuivel en groenten met weinig koolhydraten.
Bekende en traditionele gerechten zijn chicharron, maduros (gebakken rijpe bakbanaan), tostones (gebakken groene bakbanaan), empanadas en niet te vergeten 'arroz moro', dat hier erg geliefd is en bijkans een traditioneel Curaçaos gerecht is geworden.
Echt Dominicaans is het koken met 'sofrito' om een typische smaak te geven aan de gerechten. Sofrito is een gesauteerde mix van onder meer uien, knoflook, paprika, tomaten, peterselie, cilantro en azijn. Het is een goed idee om zout en MSG te vermijden.
De keuken van Sto. Domingo vertoont veel gelijkenis met andere Latijns-Amerikaanse landen, vooral Puerto Rico en Cuba.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Okra

Okra kan zowel rauw als gekookt worden gegeten: in salades, in soepen of gewokt. Verschillende bereidingswijzen dus en het heeft een hoge voedingswaarde. Veel mensen lusten het echter niet vanwege de slijmerigheid van de peulen. Indien deze slijmerigheid u tegenstaat, kunt u dit makkelijk verhelpen door citroen- of limoensap, tomaten of azijn toe te voegen. De zaden van de okra zijn rijk aan onverzadigde vetzuren. Verder bevat okra ook veel voedingsvezels, vitamines A, B, C en K, mineralen ijzer, kalk, zink, koper, fosfor en magnesium.

Groene bakbanaan

Bakbanaan kan worden gebakken, gegrild of gekookt. Groene bakbanaan kunt u niet rauw eten. Het bevat een veel te hoog koolhydraatgehalte. Onze darmen kunnen rauwe koolhydraten niet verteren.
U kunt rijst of aardappelen heel goed vervangen door gekookte groene bakbanaan. Eén middelgrote bakbanaan levert bijna 40 procent van de DAH koolhydraten. Bakbananen zijn ook rijk aan vezels, ijzer, vitamines A, B en C.

Analyse

De gewenste voedingsstoffen in dit gerecht zijn: vezels, kalk, ijzer, vitamines A, B1, B2 en C. Ze worden vooral geleverd door de okra, bakbananen en de garnalen. De garnalen leveren ongeveer een derde deel van het totaal aan B1 en B2 in dit gerecht. Dit zou u niet denken. De hoeveelheid garnalen is weliswaar wat aan de hoge kant voor drie personen, evenals de olie. Hierdoor zijn de ongewenste voedingsstoffen ook aan de hoge kant, met name totaal vetten, cholesterol en natrium. U kunt uiteraard de hoeveelheden garnalen en olie wat minderen. Voor drie personen dan bijvoorbeeld 300 gram garnalen en een kwart cup olie.
Door de bakbananen is dit gerecht eigenlijk een eenpansgerecht. U zou de rijst achterwege kunnen laten en een rauwkostsalade erbij kunnen serveren.

Klaargemaakt met minder olie en minder garnalen past het beter in diëten waarbij vetten en cholesterol beperkt moeten zijn. Met een rauwkostsalade in plaats van rijst, heeft dit gerecht toch nog een goede verzadigingswaarde met minder calorieën.
Okra op zijn Dominicaans is rijk aan verschillende voedingsstoffen en verdient een plekje op uw 'short list' van makkelijk en snel te bereiden maaltijden.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
½ cup gewone olijfolie
1 ui, schoongemaakt en klein gesneden
2 tenen knoflook, gepeld en fijn gehakt
4 cups kleine okra's, in plakjes gesneden
3 onrijpe bananen, gepeld en in plakjes gesneden
2 tomaten, vel en pitjes verwijderd, klein gesneden
¼ cup citroensap
1 kleine promèntè, pitjes verwijderd, heel fijn gesneden
1 eetlepel klein gesneden verse cilantro
Zout en versgemalen zwarte peper
1 pond medium garnalen, gepeld en darmkanaal verwijderd

Bereidingswijze:
In een wok de olie verhitten en de ui zachtjes bakken, dan de knoflook toevoegen en even meebakken.
De okra toevoegen en 2-3 minuten meebakken.
De bananen, tomaten, citroen, promèntè en de cilantro toevoegen.
Het mengsel 5 minuten laten pruttelen of tot de okra gaar is.
Afmaken met zout en peper.
De garnalen toevoegen en even meebakken tot ze roze van kleur zijn (2 minuten).
Met rijst serveren.
Voor 3 personen.

Eet smakelijk,
May

Nalatenschap van een bloeiende

Suriname had vroeger een bloeiende joodse gemeenschap. Het bedehuis Neve Shalom aan de drukke Keizerstraat is een van de fraaiste historische gebouwen. Er ligt net als in Mikve Israel in Punda wit zand op de vloer. In de tweede synagoge van Paramaribo, de voormalige Sefardische synagoge, huist nu een computerbedrijf. Van de fraaie, uit rode Hollandse bakstenen opgetrokken synagoge uit 1685 te Jodensavanne rest nog slechts een ruïne.

Tekst en foto's: **Marius Bremmer**

De houten Sefardische synagoge uit 1736 aan de Heerenstraat is nooit in de as gelegd bij de diverse grote stadsbranden.

Jodensavanne werd na de komst van de Spaans-Portugese joodse vluchtelingen rond 1665 het centrum van een joodse plantage-economie in Suriname. Zo'n zestig kilometer zuidwaarts van de hoofdstad Paramaribo werd door negenduizend slaven gezwoegd op akkers van wel veertig plantages. Onder leiding van joodse planters werd de landbouwgrond aan het oerwoud ontrukt. Ver van de bewoonde wereld floreerde het Joods-religieuze leven, compleet met gebedshuis, onderwijs en rechtspraak. Toen de synagoge van Jodensavanne in 1785 een eeuw bestond, werd er dagenlang feest gevierd door maar liefst 1600 genodigden.
Een deel van de joodse gemeenschap verhuisde in de loop der tijd naar het centraler gelegen Paramaribo, waar zich ook nieuwe immigranten (Hoogduitse joden) uit Amsterdam vestigden.Het koloniale gouvernement gaf deze nieuwe groep gelovigen een stuk grond aan de Keizerstraat. In 1720 werd daar de eerste versie van de synagoge Neve Shalom ('Plaats van de Vrede') ingewijd. Vijftien jaar later, toen er inmiddels een Hoogduitse-Israëlitische Gemeente voor de toenemende stroom Asjkenazische joden uit Midden- en Oost Europa was gevormd, werd Neve Shalom aan deze groep toegedeeld.
De Spaans-Portugese (Sefardische) Joden bouwden aan de Heerenstraat in Paramaribo vervolgens een eigen gebedshuis Sedek ve Shalom ('Rechtvaardigheid en Vrede'), dat in 1736 werd ingewijd.Beide groepen maakten veel ruzie. De verschillen op het rituele en liturgische vlak werden opgeblazen en zelfs over de rol in de dienst van de voorzanger (de chazan) kon men eindeloos steggelen. Ook was de naamgeving van kinderen of de juiste uitspraak van het Hebreeuws een twistpunt.
Eigenlijk draaiden de verwijten over en weer om wie er nou hoger stond in de pikorde: de Joden uit Midden- en Oost-Europa werden afgeschilderd als onbeschaafd en de joden met een Spaans-Portugese achtergrond als niet zuiver in de leer en laks met Joodse wetten en gebruiken. Het was de leden van de gemeenten zelfs verboden om elkaars diensten te bezoeken en tot 1813 mochten er geen huwelijken tussen elkaars leden gesloten worden. Trouwde men wel, dan volgden er maatregelen. De gemeenten hadden niet alleen eigen gebouwen, maar ook elk hun eigen begraafplaatsen aan de Kwattaweg.

Schilddak

Voor het huidige prominente gebouw aan de Keizerstraat sloeg prins Willem Frederik Hendrik, de derde zoon van de latere koning Willem II, op 24 juni 1835 de eerste pen. Het was een ontwerp van architect Jean F. Halfhide, dat pas zeven jaar later helemaal klaar was. De synagoge staat op een groot erf. Het zogehetenschilddak is gedekt met leien. Op de witte kroonlijst staat in het Hebreeuws een deel van psalm 84.
De vloer van de synagoge is bedekt met wit zand, appellerend aan de jarenlange tocht van het volk Israël door de woestijn, na de uittocht uit Egypte.
Een groot deel van het interieur is van massief mahoniehout. De eveneens mahoniehouten preekstoel -een preekstoel naar protestants model is een zeldzaamheid in synagogen- lijkt sterkt op die van de Hervormde Kerk aan het Kerkplein van Paramaribo. Deze werd aangebracht op verzoek van opperrabbijn Lewenstein (1858-1864). De synagoge heeft –net als die te Punda in Curaçao- een mahonie hechal (ark of wetsrollenkast) uit 1801.

De fraaie synagoge aan de Keizerstraat staat naast de hoofdmoskee van Paramaribo. Op de voorgrond de geëxposeerde grafzerken, waar zich geen doden onder bevinden.

De ruïne van de in 1658 uit rode Hollandse baksteen opgetrokken synagoge van Jodensavanne, bijna weer overwoekerd door het oerwoud.

joodse gemeenschap in Suriname

Rechts de voormalige Sefardische synagoge, links op de voorgrond het rabbinaatshuis waar ooit ook de Nederlandse journalist-interviewer Ischa Meijer als kind woonde.

Ook theba (biema)is –ook weer net als die te Curaçao- van mahoniehout: het is een platform voor de chazan: compleet met podium, zijtrappen en voorleestafel. De akoestiek in het gebouw is zo goed, dat de voorganger vanaf de theba zonder stemverheffing in de hele ruimte prima verstaanbaar is.

Fusie

Eind achttiende eeuw krimpt de joodse gemeenschap al, maar pas in 1857 werden, door de nood geboren, de Asjkenazische en de Sefardische gemeente afwisselend bediend door één en dezelfde rabbijn. Tijdens de Tweede Wereldoorlog belegt men voor het eerst gezamenlijke diensten: om beurten in beide synagogen. De Surinaamsjoodse gemeenschap nam na de oorlog sterk in omvang af. Leden vertrokken naar de VS, Nederland of de nieuwe staat Israël. Het kwam steeds vaker voor dat men in Paramaribo moeite had om minyan te maken, het voor een dienst vereiste minimum van tien aanwezige mannelijke leden. Ook trouwlustigen vonden in eigen land geen joodse huwelijkskandidaten meer, gemengde huwelijken waren aan de orde van de dag.Een fusie in 1999 leek het redmiddel. De religieuze functie van de houten Sefardische synagoge aan de Heerenstraat werd ontmanteld en verhuurd om toch nog wat inkomsten te genereren. Maar ook die fusie bleek niet het probate redmiddel, de gemeente bleef krimpen. Ruim tien jaar geleden veranderde de Joodse gemeente van orthodox naar liberaal: mannen en vrouwen kregen gelijke rechten, beter ook om minyante maken. Vandaag de dag lijdt de gemeente min of meer een zieltogend bestaan: er is zelfs niemand meer om de jeugd Hebreeuws te leren, noodzakelijk om als bar mitswa of bat mitswa lid in volle rechten te worden en mee te tellen voor minyan.

Grafstenen

Buiten op het synagogeterrein aan de Keizerstraat bevinden zich verder nog een woning voor de sjamaas (koster), een mahamad (verenigingsgebouw/vergaderzaal) en een mikwe (ritueel badhuis). In die mahamadwerkt Lily Duym(68). Zij is ondervoorzitter van de Israëlitische Gemeente Suriname (IGS), die vandaag de dag nog rond de honderddertig leden telt. Daar doet ze de administratie, maar ze geeft ook rondleidingen-van maandag tot en met donderdag- en ze is druk met het onderhoud van de begraafplaatsen. Elke vrijdagavond is er om zeven uur dienst, op zaterdagochtend alleen bij bijzondere gelegenheden. In bijzondere gevallen kan de gemeente een beroep doen op rabbijn Menno ten Brink van de Liberaal Joodse Gemeente te Den Haag.

De synagoge aan de Keizerstraat behoort tot de meest monumentale gebouwen van Suriname.

In 2002 werd een groot aantal historische grafstenen van een langgeleden geruimde Sefardische begraafplaats aan de Kwattaweg naar het erf van de Asjkenazische synagoge overgebracht. De grafstenen zijn oost-west georiënteerd: een verwijzing naar het gebruik om de dode met het gezicht naar het westen te begraven zodat hij bij de wederopstanding zittend naar Jeruzalem kijkt. Voor het overbrengen van de grafstenen leende een Islamitisch bestuurslid van de naastgelegen moskee zijn joodse buren een zware kraan uit. Eigenlijk is het een bizar gezicht, want graven horen wel op een kerkhof rond een kerk, maar niet bij een synagoge. Doden zijn in het Jodendom onrein en worden altijd op dodenakkers elders begraven. Ook is het tegen de achtergrond van de geschiedenis bizar dat grafstenen van Sefardische joden op het erf liggen van een Asjkenazische synagoge.

Siertorens

De Sefardische synagoge Sedek Ve Salom ('Rechtvaardigheid en Vrede') is zoals gezegd gebouwd in 1736 en staat aan de centraal gelegen Heerenstraat, hoek Klipstenenstraat. Het gebouw in de loop der eeuwen wel aangepast, maar gelukkig bij diverse stadsbranden nooit in de as gelegd. Naast dezehouten synagoge staat het stenen rabinaatshuis. Hier woonde ooit de Nederlander Jaap Meijer, die er na de Tweede Wereldoorlog neerstreek als rabbijn en leraar aan de plaatselijke middelbare school. Jaap Meijer was de vader van de beroemde journalist-interviewer Ischa Meijer, die hier als kind dus ook gewoond heeft. Het fraaie interieur van deze synagoge, geprezen om de koperen kroonluchters en de thorarollen met zilveren siertorens, verhuisde naar Israël. Daar is het nu opgesteld in het Israël Museum te Jeruzalem. Zoals gezegd huist er aan de Heerenstraat nu een computerbedrijf en niets aan het gebouw herinnert nog aan de vroegere functie van synagoge. Dat zelfde geldt feitelijk ook voor de Tempel Emanuel, de voormalige synagoge aan het Wilhelminaplein in Curaçao, nu in gebruik bij het Openbaar Ministerie.

De Asjkenazische synagoge aan de Keizerstraat werd eind vorige eeuw ingrijpend opgeknapt met gelden van de Europese Unie. Het gebouw ziet er nu stralend uit, het lopende onderhoud wordt mogelijk gemaakt met de huuropbrengsten van de gesloten Sefardische synagoge. Door de aantrekkende economie van Suriname is ook de oude Asjkenazische begraafplaats aan de Kwattaweg voor de definitieve ondergang behoed. Net als bij de geruimde oude Sefardische begraafplaats trokken ook hier zwervers hun hutjes op en oefenden sekswerkers er hun beroep uit: grafstenen als afwerkplek. Op kosten van een joodse bouwondernemer is het terrein nu met en fraai hek afgesloten. De nieuwe Asjkenazische en de nieuwe Sefardische begraafplaatsen worden nog gebruikt en onderhouden. Ook de oude begraafplaatsen van Jodensavanne zijn nog te bezichtigen, net als de prachtig geconserveerde ruïne van de synagoge uit 1685, gebouwd naar het voorbeeld van de Portugees-Israëlitische Synagoge in Amsterdam, die tien jaar eerder werd gebouwd.

Na elke dienst wordt de vloer van wit zand weer netjes aangeharkt.

In de tuin van de synagoge aan de Keizerstraat liggen grafzerken van een ooit geruimde joodse begraafplaats, die gebruikt werd als afwerkplek voor sekswerkers. Veel grafteksten zijn gewoon in het Nederlands.

De essentie van de verdediging in strafzaken

Op 17 maart vorig jaar had ik het voorrecht om één van mijn meest verlangde momenten te mogen realiseren. Ten overstaan van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie had ik voor familie, vrienden en collega's het privilege om in het kader van mijn beëdiging als advocaat de eed te mogen afleggen.

Tekst: **Roangelo Lodewijks**

Doordrongen en hartstochtelijk van alles wat de toekomst mij zou onthullen in mijn carrière als advocaat, heb ik de eed afgelegd die letterlijk als volgt luidt: "Ik zweer getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan het Statuut en de Staatsregeling, eerbied voor de rechterlijke autoriteiten, en dat ik geen zaak zal aanraden of verdedigen, die ik in gemoede niet gelove rechtvaardig te zijn. Zo waarlijk helpe mij God almachtig."

Nu, bijna een jaar later, heb ik mogen ervaren, gelet op de commotie die de verdediging van verdachten in strafzaken teweeg kan brengen, dat er ter zake de afgelegde eed een hardnekkig misverstand bestaat in de maatschappij. Ter ontrafeling van dat misverstand sta ik graag stil bij de betekenis van de hiervoor geciteerde plechtige verklaring die met weinig woorden de essentie van de verdediging in strafzaken illustreert.

Herhaaldelijk ben ik mensen tegengekomen die aan een halsstarrig misverstand vasthouden dat de een na laatste zinsnede van de eed – 'dat ik geen zaak zal aanraden of verdedigen, die ik in gemoede niet gelove rechtvaardig te zijn' – met zich zou moeten meebrengen dat een strafadvocaat verdachten van zeer ernstige misdrijven niet, althans niet met alle werkvermogen en inzet, zou moeten verdedigen. In deze opvatting zou hij ook geen beroep op vormfouten van het Openbaar Ministerie en daaronder werkende instanties behoren te doen, waardoor een verdachte op vrije voeten zou komen. Vaak is dit een confrontatie met mensen die hun ethiek en moraal van hogere waarde beschouwen waarbij de verdediging van verdachten van ernstige misdrijven ontoelaatbaar is en waarbij er geen waarde wordt gehecht aan de in de wet opgenomen onschuldpresumptie, waardoor eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld, voor onschuldig gehouden moet worden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan. U kunt zich voorstellen dat ik deze visie niet deel.

Iedere verdachte heeft, ongeacht de aard en ernst van het misdrijf waarvan hij verdacht wordt, overeenkomstig de wet en mensenrechtenverdragen het recht zich door een raadsman te laten bijstaan. Het verlenen van die bijstand dient bezien te worden vanuit het perspectief van het begrip 'rechtsstaat'. De rechtsstaat kan het best omschreven worden als een juridische expressie van normen en waarden waarover in het beschavingsproces van eeuwen overeenstemming is bereikt als morele grondslag van de samenleving in de relatie tussen de overheid en de burger, zoals de beginselen van vrijheid en rechtsgelijkheid, redelijkheid en billijkheid, zorgvuldigheid en evenredigheid en verantwoording van machtsuitoefening enzovoorts.

Artikel 6 van het Europese Verdrag voor de Rechten en Fundamentele Vrijheden van de Mens geeft een duidelijke weergave van de rechten van degene waartegen een vervolging is ingesteld. In dat artikel is het recht op rechtsbijstand bepaald. De Hoge Raad acht dit recht van eminent belang, aangezien hij in het licht van de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, zijn eigen regels aanscherpt en oordeelt (ECLI:NL:HR:2015:3608) dat met ingang van 1 maart 2016 het recht op rechtsbijstand ook tijdens het politieverhoor bestaat, behoudens dwingende redenen om dat recht te beperken. Dientengevolge strekt het recht op rechtsbijstand waarachtig verder dan voorheen.

Dit recht dient door de strafadvocaat met volle kracht te worden geëxecuteerd. Als strafadvocaat beschouw ik de uitputting van alle middelen en mogelijkheden die ik in de uitoefening van mijn vak kan doen gelden zelfs als een plicht. Derhalve beschouw ik het nalaten van een beroep op een vormfout door een strafadvocaat als een handeling die een gevaar oplevert voor de rechtsstaat. Onder vormfouten vallen niet alleen de per ongeluk gemaakte kleine vergissingen, maar ook ernstige verzuimen in het naleven van voorschriften die door de wetgever van wezenlijk belang voor een eerlijk proces worden geacht. Daarenboven bestaat er tevens die groep gevallen waarin sprake is van nonchalance alsook opzettelijk – achteraf als onjuist aangemerkt – politieoptreden. Dit zijn allemaal andere dan kleine misslagen die door de rechter al sinds jaar en dag gewoon worden hersteld. Op het moment dat een strafadvocaat nalaat tegen net genoemde grove verzuimen in het naleven van voorschriften door het Openbaar Ministerie te opponeren, neemt de rechter aan dat de verdachte niet in zijn verdediging is geschaad, waardoor het recht op rechtsbijstaand niet de betekenis vervult die het dient te garanderen.

Een advocaat die bewust verzuimt op dit soort fouten te wijzen, is dan ook een gevaar voor de rechtsstaat, omdat hij daarmee de kans op de koop toeneemt dat de rechter, vanuit rechtsstatelijk oogpunt bezien, een onvergeeflijke fout maakt. Daarom is het goed om de rechtsstaat optimaal te bewaken. Wij als strafadvocaten zijn, gelet op het voorgaande, bij uitstek de waakhonden van de rechtsstaat.

Roangelo Lodewijks is advocaat bij SMS Attorneys at Law en legt zich onder meer toe op strafrecht.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 plaats in Israël, **6** trompetvogel, **9** ideeënleer, **10** vreemde munt, **11** republiek (afk.), **13** plaats in Duitsland, **15** erg, **17** rivier in België, **19** vreemde munt, **20** voorzetsel, **21** kraan, **23** tuberculose, **24** helikopterschroef, **25** herfsttijd, **26** zie ommezijde (afk.), **27** gravure, **29** persoonlijk vnw., **30** voorzetsel, **32** Noorse goden, **34** zwemvogel, **35** zonder (Lat.), **36** koeienmaag, **38** op welke wijze, **39** torenflat, **40** luister (Fr.), **41** deel van een auto.

VERTICAAL
1 liefhebberij, **2** korrelsneeuw, **3** groet, **4** Franse schilder, **5** in geen geval, **6** trotse houding, **7** kleur, **8** Griekse letter, **10** simpel, **12** verzoekschrift, **14** bizon, **15** eenheid van frequentie, **16** Afrikaans land, **18** Noorse schrijver, **20** afgemat, **22** stad in Frankrijk, **26** rivier in Afrika, **28** dans, **29** plooisel, **31** redenaar, **33** rivier in Rusland, **35** zeestraat tussen Denemarken en Zweden, **37** been, **38** kledingstuk.

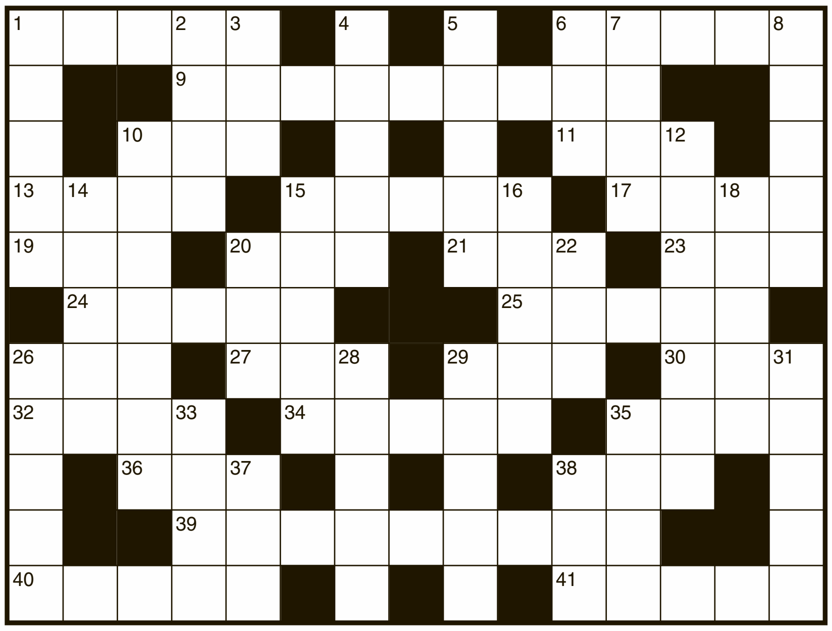

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

L. de Cuba
de la Sallestraat 67
Aruba

F. Alberg
Kaya Seri Kalki 19
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

				3				
4			2		5	6		
	9	7	4			2		
	5	2					8	7
		9		8		3	1	
8			3	2	9			
					2	4		
5			8	1		7		6
9	3					1		

HEAVY

	7	2	4				5	
			9		3		1	
								4
		3			2			
				8	5			
						6		
7	1	8	5					
6			3			9		
5						8		

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

8	2	7	1	3	9	4	6	5
1	6	5	8	2	4	7	9	3
4	9	3	7	6	5	1	8	2
3	4	8	2	1	7	6	5	9
2	5	6	9	4	3	8	7	1
7	1	9	5	8	6	2	3	4
5	8	2	6	9	1	3	4	7
6	7	4	3	5	2	9	1	8
9	3	1	4	7	8	5	2	6

Heavy

1	4	7	3	6	9	5	8	2
3	2	5	4	8	1	9	6	7
9	8	6	7	2	5	4	3	1
5	7	9	6	3	8	2	1	4
8	3	2	1	4	7	6	5	9
4	6	1	5	9	2	3	7	8
6	5	8	9	1	4	7	2	3
2	9	3	8	7	6	1	4	5
7	1	4	2	5	3	8	9	6

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Kwestie; 6. doekje; 8. neer; 11. punch; 13. alarm; 14. eirond.
Verticaal: 1. Zwak; 2. essen; 4. idee; 5. adoptie; 7. einder; 9. enak; 10. ram; 12. haan.

Woordzoeker: STREEKTAAL

ZWEEDSE PUZZEL

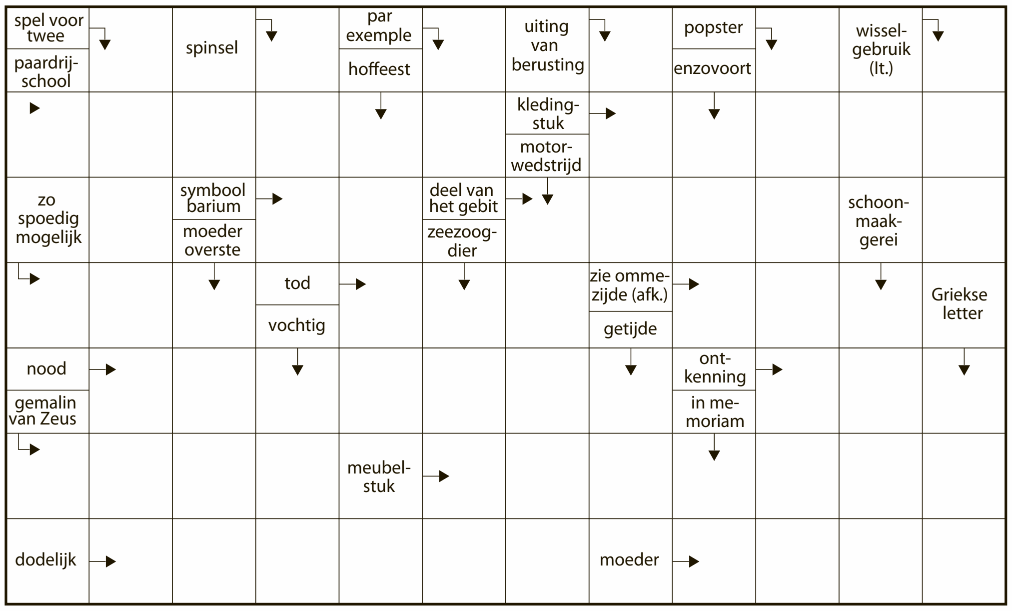

CRYPTOGRAM

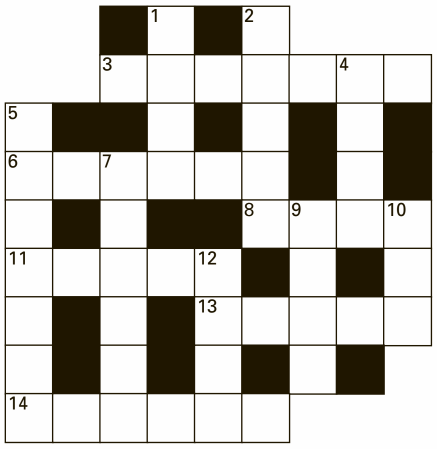

HORIZONTAAL:
3. Het eten van vader (7); **6.** De kleur van de vloot (6); **8.** Breekbaar wapen (4); **11.** Bij elkaar lappen (5); **13.** Voor hem is het geen lolletje (5); **14.** Broedgebied? (6).

VERTICAAL:
1. Vogel die een luiaard wegstuurt (4); **2.** Onderarm (5); **4.** Dier dat heel nijdig kan worden (4); **5.** Een verzuim van niets voor de zending (7); **7.** Het geluid van onweer veroorzaakt een chaos (6); **9.** Van beide zijden voornaam (4); **10.** Hier worden de opnamen gemaakt van een stel (3); **12.** Gas en licht (4).

WOORDZOEKER

S	O	U	L	M	U	Z	I	E	K	S	A	M
C	B	G	A	M	A	R	A	N	T	M	W	A
H	O	A	A	C	A	N	O	N	S	D	R	I
A	T	L	S	A	T	R	O	A	A	E	IJ	N
A	E	S	K	O	T	S	L	E	D	N	A	W
K	R	T	O	S	O	P	W	R	U	A	A	I
C	V	O	M	U	I	R	E	I	B	V	N	S
L	L	O	Y	N	F	O	K	T	T	T	R	S
U	O	T	I	A	V	F	E	A	G	C	O	E
B	O	S	D	T	L	I	L	I	N	E	H	L
R	T	A	I	O	H	T	L	E	B	S	A	E
D	L	U	R	C	A	E	Y	S	U	V	A	N
G	P	A	S	V	O	R	M	F	E	S	M	S
Z	IJ	R	I	V	I	E	R	G	O	U	E	D
P	E	T	E	K	I	N	D	I	G	O	M	O
H	Y	G	R	O	M	E	T	E	R	P	N	P

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AHORN
ALPINIST
AMARANT
ANANAS
AORTA
ASBELT
BOOMSTRONK
BOTERVLOOT
CANON
FLORA
GEVAL
GEVOELIG
GLADAF
HYGROMETER
INDIGO
INWISSELEN
KANSAS
KROOS
LENSDOP
MANOEUVRE
MASKE
MUESLI
OKSAAL
PASVORM
PETEKIND
PLASMA
ROYALTY
SCHAAKCLUB
SCHIETBAAN
SOUFFLEUSE
SOULMUZIEK
STOOTSLAG
SWITCH
TYFOON
UITVOERDER
WIJDTE
ZIJRIVIER

© Sanders Puzzelboeken/160206

Zweedse puzzel

■	P	■	V	■	S	■	S	■	S	■	E
L	A	R	I	K	S	■	L	E	A	S	E
■	A	■	A	A	■	B	A	R	D	■	N
E	S	T	■	A	F	L	■	G	I	L	■
■	D	A	K	R	A	A	M	■	S	E	M
H	A	A	I	■	S	A	N	C	T	I	E
■	G	I	L	L	E	R	■	L	E	E	P

Prijspuzzel

N	IJ	D	■	W	O	E	L	R	A	T	■	V	E	N
E	■	I	T	E	M	■	A	■	L	U	X	E	■	O
U	■	V	■	L	A	M	P	R	E	I	■	E	■	R
S	P	A	L	K	■	A	■	E	■	N	I	M	E	S
■	O	■	E	■	D	R	U	G	S	■	T	■	T	■
P	L	A	S	T	I	C	■	A	L	F	A	B	E	T
■	K	■	S	■	A	O	R	T	A	■	L	■	R	■
V	A	D	E	M	■	N	■	T	■	P	A	K	IJ	S
I	■	A	■	O	G	I	V	A	A	L	■	R	■	T
V	■	A	N	N	O	■	E	■	M	A	R	A	■	E
A	I	S	■	D	A	G	T	A	A	K	■	B	I	L

China

Een eiland met vele kleuren, geuren en gezichten. Curaçao is de ultieme mix van diversiteit in cultuur en de cijfers bevestigen dit. In meer dan 140 verschillende landen zijn er mensen die op Curaçao wonen geboren. Mensen met allemaal hun eigen gewoontes, tradities en verhalen. Vandaag maken we kennis met Helen Wang. Zij kwam in 1997 naar Curaçao. Het was de liefde die haar naar het eiland bracht.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto: **Ken Wong**

Hoe is jouw Curaçao-verhaal begonnen?

Veel Chinezen komen naar Curaçao voor een beter leven. Ik kwam hier door mijn man. Ik heb China al in 1992 verlaten. Ik reisde veel door de wereld en toen mijn man hier ging werken ging ik vanzelfsprekend mee.

Heb je je doel bereikt?

Ik heb mijn doel niet direct bereikt. Ik houd ervan om de rijke Chinese cultuur te verspreiden en om mensen die meer over de Chinese cultuur willen weten, te leren over de taal, de medicijnen en de manier van koken.

Eigenlijk ben ik daar nu net mee begonnen. Ik geef les aan drie kinderen en ik geef kooklessen.

Wat mis je uit China?

Ik mis mijn wortels. We hebben hier een groot huis. We hebben alles. Toch voel het hier niet als mijn thuis. Ik wilde de wereld zien en heb nog niet alles gezien. Ik kom uit Noord-China. De meeste Chinezen hier op Curaçao komen uit Zuid-China. Toen het consulaat kwam was ik heel blij want die mensen komen uit Noord-China en met hen heb ik toch meer gemeen. In mijn hart ben ik een Chinees.

Neem een boom. Als je die verplaatst groeit die soms verder, maar vaak gaat die boom dood. Ik wil niet zeggen dat ik ongelukkig ben. Maar neem nou het vieren van het Chinese Nieuwjaar. In China komen dan alle families bij elkaar. Hier heb ik geen familie. En dat mis ik dan.

Wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten tussen Curaçao en China?

Er is hier een heel andere cultuur. De taal is anders en ik vind het hier 'puurder'. Als je in China iets koopt dan weet je nooit of het 'echt' is. Alles is er nep. Hier weet ik dat als ik een merkartikel koop dat het dan echt is. Je moet in China altijd alles checken of het echt is. Daarom gaan de Chinezen ook zoveel naar het buitenland. Om de echte merkartikelen te kopen. Ik ben echter al heel lang niet in China geweest, dus ik weet niet of dat nu nog zo is. Ik weet wel dat er veel nepproducten te koop zijn. Een overeenkomst vind ik terug in de taal. In het Papiaments heb je woorden die op dezelfde manier gevormd zijn als in het Chinees. En ik zie ook een overeenkomst in de manier waarop we omgaan met culturen. In China en op Curaçao wonen veel verschillende mensen met allemaal hun eigen cultuur en dat wordt geaccepteerd.

Wat is jouw wens voor de toekomst van Curaçao?

Mijn wens is dat het hier weer veilig wordt. Ik hoor veel over overvallen. Dat is beangstigend. Ik ben zelf ook al eens bestolen en er is een inbraak in mijn auto geweest. Dat heeft mij heel angstig gemaakt. Ik durf niet meer alleen uit te gaan. Ik voel me niet veilig. Toen ik hier in 1997 kwam was het veilig. En ik vind ook dat het eiland veel meer vervuild is. Dat is jammer. Aan de veiligheid en de vervuiling moet veel gedaan worden.